

בית המשפט העליון

רע"א 7848/18

לפני: כבוד השופט ע' גרוסקופף

המבקשת: מדינת ישראל (משרד התחבורה- רשות הספנות והנמלים)

נגד

המשיבים: 1. פלונית
2. אלי סבג

3. מנורה חברה לביטוח בע"מ

4. Bombardier Recreational Products Inc.

5. אבניר חברה לרכב בע"מ

בקשת רשות ערעור על החלטת בית המשפט המחוזי בבאר שבע מיום 1.10.2018 בת"א 32354-01-13 שניתנה על ידי כבוד השופט שלמה פרידלנדר

בשם המבקשת: עו"ד ישראל בלום; עו"ד חגית שפיצר

בשם המשיבה: עו"ד אבי זהר

בשם המשיב הפורמאלי 2: עו"ד בנימין פרלמן

בשם המשיבה הפורמאלית 3: עו"ד אורי צחורי

בשם המשיבה הפורמאלית 4 : עו"ד אודליה עפר ; עו"ד עינת שטיינר

בשם המשיבה הפורמאלית 5 : עו"ד גיל עטר

החלטה

לפניי בקשת רשות ערעור על החלטת בית המשפט המחוזי בבאר שבע (כבוד השופט שלמה פרידלנדר) בת"א 13-01-32354 מיום 1.10.2018 במסגרתה נדחתה בקשת המבקשת להאריך לה את המועד למשלוח הודעות לצד שלישי בהליך.

רקע והשתלשלות העניינים

1. ביום 16.1.2013 הגישה המשיבה 1 (להלן: "התובעת") תביעה נזיקית בגין נפילתה מאופנוע ים במהלך שייט בים אילת נגד מפעיל אופנוע ים, מר אלי סבג (המשיב 2. להלן: "מר סבג"), וחברת הביטוח שלו, מנורה חברה לביטוח בע"מ (המשיבה 3. להלן: "מנורה"). בהמשך, הוגשו הודעות לצדדים שלישיים, וביום 10.8.2015 הגישה המשיבה 1 כתב תביעה מתוקן תוך הוספת Bombardier Recreational Products Inc, מדינת ישראל (משרד התחבורה – רשות הספנות והנמלים) ו-אבניר חברה לרכב בע"מ – כנתבעות (להלן: "BRP", "המדינה" או "המבקשת", ו-"אבניר", בהתאמה).
2. ביום 26.12.2017 הגישו כלל הצדדים בתיק, למעט המדינה, בקשה לדחיית התביעה נגד מר סבג, מנורה, BRP ו-אבניר (להלן יכוננו יחדיו: "הנתבעים האחרים") בעקבות הליכי גישור שהתנהלו בין הצדדים והובילו להסכם פשרה (להלן: "הסכם הפשרה"). כן הובהר במסגרת הבקשה, כי התביעה נגד המדינה תוסיף להתנהל, ובמסגרתה יתבקש בית המשפט "לקבוע את גובה הפיצויים שיש לפסוק לתובעת עקב כל נזקי הגוף, שנגרמו לתובעת עקב התאונה, אחריות [המדינה] ושיעור החבות המוטלת על [המדינה]" (סעיף 3 לבקשה). עוד באותו יום אישר בית המשפט קמא את הסכם הפשרה ונתן לו תוקף של פסק דין.
3. ביום 7.1.2018 במהלך דיון שהתקיים בתיק, טענה המדינה כי היא רואה צורך בהגשת הודעות לצדדים שלישיים מטעמה נוכח מחיקת הנתבעים האחרים בתיק. בית המשפט קמא קבע כי החלטה בעניין זה תושהה עד לאחר קבלת תחשיבי נזק מטעם התובעת והמדינה, שיגבשו מחדש את המחלוקות שנתרו בהליך. בין לבין, העלה בית המשפט קמא הצעת פשרה בין התובעת למדינה, אך זו נדחתה על

ידי המדינה. בעקבות זאת, ולאחר מספר ארכות שניתנו, הגישה המדינה ביום 26.7.2018 "בקשה להארכת מועד להגשת הודעות לצדדי ג" שזניינה בהתרת הגשת הודעות כאמור.

החלטת בית המשפט קמא

4. ביום 1.10.2018 דחה בית המשפט קמא את הבקשה להארכת מועד למשלוח הודעות לצד שלישי, תוך שקבע כי "תוחלת היעילות המצרפית של ניהול ההליך גבוהה יותר במקרה של דחיית הדיון בעילת השיפוי הפוטנציאלית של המדינה, אם בכלל יהיה צורך בה, מאשר במקרה של בירור ודאי לאלתר של כל המחלוקות הפוטנציאליות בין כל הצדדים לבין כולם, כאילו לא היה כלל הליך גישור שבמסגרתו הסכסוך בין התובעת לבין 4 מתוך 5 הגורמים שיוחסה לה אחריות כבר הסתיים בפשרה". כן ציין בית המשפט קמא כי אם ייווצר בעתיד צורך בקיומו של הליך נוסף, בין המדינה לבין צדדים שלישיים, לכאורה יהיה מקום להגישו בבית משפט השלום.

מכאן בקשת רשות הערעור שלפניי.

תמצית בקשת רשות הערעור

5. המדינה טוענת כי שגה בית המשפט קמא עת דחה את הבקשה, שכן בהתאם להלכה הפסוקה קמה לה זכות להגיש הודעה לצד שלישי בתוך 30 ימים מיום שבו נמחק אחד הנתבעים מהתובענה, ולשיטתה היא עומדת במועד האמור משהודיעה על כוונתה להגיש הודעות לצדדים שלישיים בתוך 12 יום מהיום שהסכם הפשרה קיבל תוקף של פסק דין. עוד טענה המדינה כי שגה בית המשפט קמא גם בבחינת הבקשה לגופה, שכן לשיטתה מתקיימות הנסיבות המצדיקות הגשת הודעה לצדדים שלישיים: ההליך הדיוני מצוי בשלב מוקדם יחסית (ההליך העיקרי לא התקדם מאז נחתם הסכם הפשרה וטרם החלו דיוני הוכחות); ההליך יהיה יעיל יותר בהגשת הודעות לצדדים שלישיים ולא בהגשת תביעות שיפוי על ידי המדינה בהליך חדש ונפרד לאחר מכן, ככל שהמדינה תחויב במסגרת ההליך; ניהול תביעה על ידי המדינה נגד אותם צדדים שלישיים בחלוף זמן רב ממועד האירוע אינו רצוי כלל; דחיית הבקשה מחייבת את המדינה לזמן את העדים והמומחים מטעם צדדים שלישיים כעדים מטעמה ולחקור אותם בחקירה ראשית, דבר שעלול להביא לשיתוף פעולה נמוך מצד העדים, בעוד אם תאושר הבקשה הם יעידו מטעם הצדדים השלישיים, והמדינה תחקור אותם בחקירה נגדית.

6. התובעת סבורה כי לא נפלה שגגה בהחלטת בית משפט קמא, וזאת ממספר טעמים. נטען כי התובעת התחייבה לטעון לחיוב המדינה רק לפי שיעור חלקה באחריות לנזק שנגרם לתובעת, וממילא בית המשפט קמא עמד על כך כי אם יהיה צורך בשיפוי, המדינה תוכל היא להגיש תובענה חדשה בבית משפט השלום, דבר שמקטין את עלות ההתדיינות. כן נטען כי המועד להגשת הודעה לצדדים שלישיים מטעם המדינה היה ביחד עם כתב ההגנה שהגיש, וכי המדינה מושתקת מלטעון כי היא לא עשתה כן מאחר שאותם צדדים שלישיים צורפו לכתב התביעה המתוקן, שכן המדינה עצמה התנגדה לבקשה לתיקון כתב התביעה. לבסוף, טענה התובעת כי משלוח הודעת צד שלישי נגד הנתבעים האחרים שהתביעה נגדם סולקה במסגרת הסכם הפשרה יחתור נגד הנכונות של נתבעים להגיע להסכמי פשרה בשלב מוקדם של ההליך.

7. אבניר בתגובתה טוענת כי יש לדחות את בקשת רשות הערעור, שכן כל עניינה הוא "גרירתו" של מי שהיה עד לא מכבר צד להליך, והתביעה נגדו נדחתה, בחזרה אל ההליך. לגישת אבניר המדינה מושתקת מלטעון נגדה טענות עובדתיות סותרות, שכן בכתב ההגנה שהגישה המדינה קודם שהושג הסכם הפשרה, לא העלתה המדינה טענות נגד אבניר ואף טענה כי האחריות לתאונה מוטלת במלואה על מר סבג ו/או על התובעת תוך שהיא שללה את האפשרות להטיל אחריות על אבניר. כן נטען כי בצדק ניתן משקל לשיקול יעילות ההליך, וכי החלטת בית המשפט קמא אינה יוצרת מצב בלתי הפיך עבור המדינה, שכן באפשרותה להגיש תובענה נפרדת. על כן לא מדובר בהחלטה החוסמת דרכו של בעל דין לערכאות או יוצרת עיוות דין. לבסוף, נטען כי משמעות קבלת בקשת רשות הערעור היא להניא נתבעים מלסלק את המחלוקת על דרך הפשרה מאחר שממילא יהיו חשופים להחזרתם להליך בדרך של הודעת צד שלישי.

8. BRP טוענת כי יש לדחות את הבקשה ממספר טעמים: ראשית, כי מדובר בעניין שבסדרי דין המסור לשיקול דעתה של הערכאה הדיונית, ולא מתקיימים החריגים המצדיקים מתן רשות ערעור. ודוק, מדובר בהחלטה פרוצדוראלית גרידא, שביטולה יסרב את ניהול ההליך, ועלול לפגוע בתובעת, בעוד דחיית בקשת רשות הערעור לא תסב כל נזק למדינה; שנית, יש לדחות את הבקשה להגשת הודעת צד שלישי גם לגופה בשל השתק שיפוטי ועקרון תום הלב. בחינת הודעת צד שלישי שהמדינה ביקשה להגיש כנגד BRP מבקשת להטיל אחריות על BRP תוך העלאת שלל טענות חדשות, אשר עומדות בסתירה לטענותיה והצהרותיה בתחילת ההליך ועד לחתימתו של הסכם הפשרה – במסגרת ההליך המדינה לא העלתה כל טענה כנגד BRP, ואף טענה כי אין להטיל כל אחריות וחבות על BRP. עוד נטען בהקשר זה, כי יש לדחות את הבקשה להגשת הודעת צד שלישי גם בשים לב לכך שמדובר בפתיחת חזית חדשה, משלא הייתה כל חזית מחלוקת בין המדינה לבין BRP. לבסוף, נטען כי בצדק נדחתה הבקשה להגשת הודעה לצד שלישי לגופה, מן הטעם שהתובעת הסכימה לתבוע מהמדינה רק את שיעור חלקה, ולא עומדת לה זכות השתתפות ביחס לחלק זה. משהתובעת מכירה בכך שאינה רשאית לתבוע מהמדינה את חלקם של הנתבעים האחרים, המדינה אינה זכאית לכל השתתפות מאותם נתבעים. כל תוצאה אחרת תביא להפחתת התמריץ של צדדים בהליך להתפשר, שכן ידעו כי ממילא יגררו בחזרה לתוך ההליך.

9. מר סבג ומנורה הודיעו כי הם מצטרפים לעמדת שאר המשיבות 1 ו-3-4 מהנימוקים המפורטים בתגובותיהן.

10. המדינה בתשובתה לתגובות הוסיפה כי טענות המשיבות בדבר השתק שיפוטי ובדבר השלכות הסכם הפשרה על האפשרות של המדינה להגיש הודעת צד שלישי נגד הנתבעים האחרים הן טענות לגופה של ההודעה לצד שלישי, שמקומן להתברר לפני הערכאה הדיונית בעת בחינת ההודעות לגופן, והמדינה שומרת על כל טענותיה.

דיון והכרעה

11. לאחר שעיינתי בהחלטת בית המשפט קמא ובטיעוני הצדדים, הגעתי למסקנה כי דין הבקשה להידחות.

12. כידוע, דחיית בקשה למתן הודעה לצד שלישי היא החלטה דיונית באופייה, וככזו לא בנקל תתערב בה ערכאת הערעור (רע"א 1159/18 הפניקס חברה לביטוח בע"מ נ' הכשרה חברה לביטוח בע"מ, פסקה 20 (8.5.2018); רע"א 807/18 עיריית אשדוד נ' פלוני, פסקה 5 (20.2.2018); רע"א 5118/17 קטל נ' יוחאי, פסקה 5 (12.9.2017)). אכן, ייתכנו מקרים כי צירופו של צד שלישי להליך עשוי להיות בעל השפעה משמעותית על אופן ניהולו של ההליך ועל זכויות הצדדים במסגרתו, ולפיכך להחלטה מעין זו יש היבט מהותי אשר עשוי להצדיק את התערבות ערכאת הערעור (רע"א 7978/13 עיריית חיפה נ' קהילת ציון אמריקאיות (בפירוק), פסקה 10 (21.2.2014); רע"א 8644/15 כלל חברה לביטוח בע"מ נ' וייץ, פסקה 12 (21.2.2016)). ואולם, לא זה המקרה שלפניי.

13. התובעת והמשיבים 5-2 הגיעו להסכם פשרה במסגרתו נקבעה אחריותם של המשיבים 5-2 וגובה החבות של כל אחד מהם. המדינה, משיקוליה שלה, בחרה שלא ליטול חלק בהסכם הפשרה, אלא לקיים הליך מלא בבית המשפט קמא – וזכות זו כמובן שמורה לה.

14. יחד עם זאת, התובעת הבהירה כי המשך ניהול התביעה נגד המדינה יעסוק בשיעור חבות המדינה בלבד, תוך שהתובעת מתחייבת לנכות מהחבות את חלקם של הנתבעים האחרים, כפי שתקבע על ידי בית המשפט (ובכך התמקדו הדיונים שהתקיימו בבית המשפט קמא לאחר מתן תוקף של פסק דין להסכם הפשרה). משמעותו של הסדר מסוג זה היא שתהיה אשר תהיה פסיקת בית המשפט בהליך נגד המדינה, לא תעמוד למדינה זכות להשתתפות נגד הנתבעים האחרים, שכן בהגדרה היא לא תישא בחבות העולה על חלקה היחסי. עמדו על כך פרופסור דניאל פרידמן ופרופסור נילי כהן, בציינם ביחס להסדר במסגרתו נושה בחיוב בלתי מצטבר מתחייב "כלפי החייב, עימו הוא עורך את ההסדר, שלא לתבעו, וישמור לעצמו את זכות התביעה כלפי החייבים האחרים. יחד עם זאת יתחייב לנכות מתביעתו כלפי החייבים האחרים סכום המשקף את חלקו של החייב עמו התפשר" את הדברים הבאים:

התוצאה מהסדר זה היא שהנושה יוכל לתבוע את החייבים האחרים, אך יהיה עליו לנכות מתביעתו את חלקו של החייב עימו התפשר. החייב שהתפשר יהיה מוגן לא רק בפני תביעת הנושה אלא גם בפני תביעת השתתפות מצד החייבים האחרים. לתביעה כזו לא יהיה מקום מן הטעם הפשוט, שביחסים בינם לבין החייב שהתפשר, לא שילמו חייבים אלה סכום העולה על חלקם (דניאל פרידמן ונילי כהן, "ריבוי חיובים" דיני חיובים – חלק כללי 288 (העורך ד' פרידמן, 1994)).

15. ודוק, הזכות להשתתפות במקרה של ריבוי חייבים בחיוב בלתי מצטבר עומדת רק לחייב שנשא בנטל החיוב מעל לחלקו. כך מורה במפורש סעיף 56(ב) לחוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג – 1973, שזו לשונו: "חייב שנתן לנושה לקיום החיוב יותר מכפי חלקו בנטל החיוב, זכאי לחזור על החייב השני ולהיפרע ממנו לפי חלקיהם" (הוראה זו אינה מתייחסת לחיובים חוזיים בלבד, והיא חלה לכאורה על כל סוגי החיובים, בין אם במישרין ובין אם באמצעות סעיף 61(ב) לחוק החוזים (חלק כללי)). כאשר

התביעה מול החייב שלא התפשר מוגבלת מלכתחילה לחלקו היחסי של אותו חייב בחלוקת החבות הפנימית בין החייבים, ממילא לא תקום לו זכות להשתתפות.

16. מספר הערות הבהרה ביחס לתביעה נגד החייב שלא התפשר בנסיבות אלה:

ראשית, ככל שיקבע כי לחייב שלא התפשר עומדת זכות לשיפוי נגד חייב אחר (להלן: "החייב בשיפוי"), משמעות הדבר היא שביחסים הפנימיים מול החייב בשיפוי החייב שלא התפשר זכאי להחזר של 100%, ומכאן שניכוי חלקו של החייב בשיפוי מתביעת הנושה יביא לכך שהחייב שלא התפשר ישוחרר מכל חבות.

שנית, נטל ההוכחה בתביעה שכזו מוטל על התובע ביחס לשלושת הרכיבים הדרושים על מנת לזכות בתביעתו: (1) אחריות החייב שלא התפשר; (2) גובה החבות הכוללת; (3) חלקו של החייב שלא התפשר בחלוקה הפנימית בין החייבים. ודוק, לו הייתה מוגשת הודעת צד שלישי, הנטל להוכיח את הרכיב השלישי – חלקו של החייב שלא התפשר בחלוקה הפנימית בין החייבים – היה מוטל עליו כתובע בהודעת הצד השלישי. ואולם, במקרה כזה הוא גם היה נהנה מיתרונות דיוניים, הנובעים מכך שהחייבים שהתפשרו הם צד להליך (יתרונות כגון האפשרות לשלוח לחייבים שהתפשרו שאלונים ובקשות לתצהירי גילוי מסמכים, נגישות גבוהה לעדים מטעמם וכיו"ב). שלילת היתרונות הללו בעקבות מחיקת החייבים שהתפשרו מהתביעה, מצדיקה להטיל על התובע גם את הנטל להוכיח רכיב זה, על מנת שהחייב שלא התפשר לא ימצא נפסד דיונית בהשוואה למצב בו לא היה נחתם הסכם פשרה.

שלישית, בקבעו את גובה החבות הכוללת עשוי בית המשפט להגיע לתוצאה שונה מזו ששימשה בסיס לפשרה. בכך אין רבותא, שכן בין אם החבות הכוללת שתקבע גבוהה מהסכום ששימש בסיס לפשרה, ובין אם נמוכה ממנה, ישלם החייב שלא התפשר בסופה של ההתדיינות רק את חלקו היחסי בחבות הכוללת כפי שתקבע באופן המחייב אותו בהתדיינות מולו, ולפיכך לא יהיה זכאי לתבוע השתתפות מהחייבים שהתפשרו.

17. מכאן שגם במקרה של ריבוי מעוולים שגרמו לנזק אחד (שהוא המקרה בו עסקינן), לא תיווצר זכות ההשתתפות למעוול שלא התפשר (המדינה בענייננו) אם תביעת הניזוק (התובעת בענייננו) מולו תוגבל לחלקו היחסי של אותו מעוול בחיוב, תוך ניכוי חלקם היחסי של המעוולים שהתפשרו (הנתבעים האחרים בענייננו). למען הסר ספק יובהר כי הכוונה לניכוי חלקם היחסי בחלוקה הפנימית בין המעוולים, שכן כאשר מדובר בריבוי מעוולים שגרמו לנזק אחד הכלל הרגיל הוא שכלפי הניזוק אחראי כל אחד מהם למלוא הנזק.

18. בהינתן שעל פי הדין המהותי הסדר הפשרה החלקי שהושג בין התובעת לנתבעים האחרים מבטיח שלא תעמוד לנתבע שלא התפשר (המדינה בענייננו) זכות תביעה נגד הנתבעים האחרים, לא קיימת הצדקה להתיר למדינה בשלב זה משלוח הודעות צד שלישי נגד הנתבעים האחרים. הטעם לכך פשוט: על פי תקנה 216 לתקנות סדר הדין האזרחי, תשמ"ד – 1984, הודעת צד שלישי נועדה לאפשר

מימוש זכות לשיפוי או להשתתפות או לסעד אחר כלפי הצד השלישי, או לבירור סוגיה שנויה במחלוקת שמן הראוי כי תיפתר גם ביחסים שבין הנתבע לבין הצד השלישי (וראו גם תקנה 22 לתקנות סדר הדין האזרחי, תשע"ט – 2018, אשר תכליתה דומות). כפי שהובהר לעיל, הסדר פשרה חלקי מהדפוס בו עסקינן מוציא את הנתבעים האחרים מתמונת ההתדיינות, ומבטיח כי לא תתקיים יריבות משפטית בינם לבין הנתבע שלא התפשר. במצב דברים זה, אין תוחלת למשלוח הודעות צד שלישי נגד הנתבעים שהתפשרו, באשר, כמובהר, לנתבעת שלא התפשרה לא עומדת, ולא תעמוד, זכות תביעה לשיפוי או להשתתפות נגדם, ולנתבעים אלה גם אין עוד עניין משפטי באופן בו יוכרעו השאלות שבמחלוקת (ובכלל זה שאלת חלוקת האחריות בינם לבין הנתבעת שלא התפשרה).

19. זאת ועוד, האפשרות להגיע להסדר פשרה עם חלק מהנתבעים, באופן המשחרר אותם לא רק מהמשך ההתדיינות מול התובע, אלא גם מהסיכון כי יאלצו להמשיך ולהיות חלק מההתדיינות בה התפשרו כצדדים שלישיים, היא רבת חשיבות מבחינה מעשית, בשל תרומתה לעידוד פשרות חלקיות. ככל שהדין לא יכיר במנגנון מסוג זה, עלול הדבר לצנן את נכונותם של חייבים להסכים לפשרה חלקית (בשל חששם כי יאלצו להוסיף ולהתדיין גם לאחר הסדר הפשרה), ולהביא להיווצרות תופעות המאפיינות מצבים המחייבים פעולה משותפת (collective action problem). תוצאה זו אינה רצויה, ואף שיקול זה תומך במסקנה שאין מקום להתיר משלוח הודעות צד שלישי במקרה דנן (לחשיבות השיקול של הימנעות מציון פשרות בעיצוב הדינים ביחס להודעת צד שלישי השוו רע"א 7711/08 Bank Rozwoja Ekspotu S.A. נ' ארט בי, חברה בערבות מוגבלת, פסקה 4 (23.2.2009)).

20. סיכומו של דבר: תהא אשר תהא פסיקת בית המשפט בהליך בין התובעת לבין המדינה, לא תעמוד למדינה נגד הנתבעים האחרים זכות להשתתפות במסגרת סעיף 84 לפקודת הנזיקין (נוסח חדש) או במסגרת כל הוראה אחרת שעניינה השתתפות או שיפוי בין חייבים. בהעדר זכות להשתתפות או לשיפוי נגד הנתבעים האחרים, אין הצדקה לאפשר הגשתן של הודעות צד שלישי בנסיבות בהן עסקינן. ממילא צדק בית המשפט קמא כאשר סרב להיענות לבקשה למתן ארכה להגשתה של הודעת צד שלישי.

21. סוף דבר: הבקשה נדחית, איפוא. המבקשת תישא בהוצאות התובעת, BRP ואבניר בסכום של 5,000 ש"ח עבור כל אחד (וסה"כ בסכום כולל של 15,000 ש"ח).

ניתנה היום, י"ג בטבת התשע"ט (21.12.2018).